

УДК 339.5:330.15

ВПЛИВ ЗМІН У СТАВЛЕННІ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ТА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ У КРАЇНАХ ЄС НА ЕКСПОРТ ДЕРЕВИНИ З УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Олена Максимець

*Національний лісотехнічний університет України,
вул. Ген. Чупринки, 103, м. Львів, Україна, 79057, тел. (032)237-88-57,
e-mail: alyona_maksymets@yahoo.com*

Розглянуто основні зміни, які відбуваються на ринках Європейських країн, щодо збереження довкілля та досягнення енергетичної безпеки. Оцінено та проаналізовано динаміку обсягів і географії експорту продукції з деревини з України з різною доданою вартістю. Виявлено можливості і перешкоди для розширення експорту продукції з деревини для українських підприємств.

Ключові слова: продукція з деревини, експорт, збереження довкілля, енергетична безпека.

Актуальність теми. Генеральна Асамблея ООН визнала 2011 рік Міжнародним роком лісів, у такий спосіб заохочуючи різні види регіональних та національних ініціатив для підвищення рівня усвідомлення важливості лісів, управління ними та збалансованого розвитку.

На міністерській конференції з питань лісів у Європі (Forest Europe Ministerial Conference) в Осло 14-16 червня 2011 року, присвяченій охороні лісів, на якій були присутні міністри з 42-х країн, прийнято два документи: Ministerial Mandate for Negotiating a Legally-Binding Instrument on Forests in Europe та Oslo Ministerial Decision: European Forests 2020. Україну представляв заступник Голови Державного агентства лісових ресурсів України [2].

Міністерським Мандатом було створено Міжурядовий комітет переговорів, обов'язком якого слугувала розробка обов'язкової для прийняття рамкової угоди щодо забезпечення захисту та збалансованого лісогосподарювання в європейських лісах. Очікують, що Комітет розпочне діяльність наприкінці 2011 року та завершить роботу в червні 2013 року [2].

Рішення Міністерської конференції щодо стану європейських лісів 2020 підкреслює спільне бачення, цілі та завдання до 2020 року. Серед них [2]:

- розробка та впровадження національних лісових програм і стратегій, що враховують пристосування до змін клімату та подолання пов'язаних з цим проблем;
- збільшення на збалансованій основі пропозиції деревини та інших лісових ресурсів з лісів сталого лісогосподарювання;
- краще відображення повної вартості благ екосистеми у національній політиці та ринкових інструментах кожної окремої країни;

- зменшення наполовину темпів втрат біорозмаїття в лісах;
- впровадження ефективних заходів для подолання нелегальних рубок та пов'язаної з цим торгівлі.

Європейський Союз також стимулює розробки у більш енергоефективному будівництві. Хоча деревину не виокремлено, метою таких зусиль є зменшення використання енергії та вуглецевого сліду будівництва (40% усієї енергії в ЄС використовують у будівельній галузі, яка до того ж становить 36% загального обсягу викидів CO₂); наголос на використання легких конструкційних матеріалів та можливість повторного використання й переробки повинні зумовити до зростання переваг деревини.

Мета статті – з'ясування можливостей і загроз для експорту продукції з деревини з України в ракурсі змін, які відбуваються на ринках європейських країн з огляду на необхідність збереження довкілля та досягнення енергетичної безпеки.

Для досягнення мети необхідно вирішувати такі завдання:

- сформулювати основні зміни, які відбуваються на ринках Європейських країн, щодо збереження довкілля та досягнення енергетичної безпеки;
- оцінити та проаналізувати динаміку обсягів і географії експорту продукції з деревини з України з різною доданою вартістю;
- виявити можливості і перешкоди для розширення експорту продукції з деревини для українських підприємств.

Об'єктом дослідження є тенденції експорту продукції з деревини з України та зміни у попиті на ринках Європейських країн.

Результати дослідження. Коли переважна більшість людей думає про лісопродукцію то, найімовірніше, на думку приходять більш очевидні її види – пиломатеріали, плитна продукція і, можливо, папір. Дехто і не уявляє діапазону можливого використання деревини у різних сферах життя. Це і текстиль, і добавки до харчових продуктів (на основі целюлози), оптичні екрани для ноутбуків, каркаси для телевізорів, комп'ютерів та мобільних телефонів, і навіть комп'ютерна клавіатура. Для використання деревини шукають щораз нові можливості.

Нові техніки та технології дають змогу змінювати деревину, щоб значно розширити сфери її використання. Наприклад, композиційні матеріали на основі деревини (Wood Plastic Composites), які мають вигляд деревини, однак є значно стабільнішими та довговічнішими, є ідеальними для зовнішнього використання [3].

Ринок лісопродукції є глобальним: деревиною та виробами з деревини торгують у всьому світі. Виробництво може бути розміщене в країнах з нижчим рівнем витрат і знаходитись на значній відстані від кінцевого ринку. В той час як одна частина споживачів є екологічно свідомою, керуючись у своїх купівельних рішеннях так званими «зеленими рекомендаціями» («green credentials»), і шукає доказів того, що придбана річ походить з лісів збалансованого господарювання, переважна більшість інших керується

передусім вартістю продукції і саме цінові фактори визначають їхню купівельну поведінку.

Є декілька показових прикладів того, як вироби з деревини можуть замінити більш вуглецевомісткі матеріали, наприклад, у будівництві. Проте існує безліч проблем з подоланням упереджень серед архітекторів, інженерів та споживачів, яких часто важко переконати у перевагах деревини. В багатьох країнах регіону ОЕСР зростає усвідомлення переваг деревини як екологічно чистого матеріалу. Наприклад, у Швеції деревину дуже широко використовують у житловому будівництві [3]. У той час як одні країни є лідерами у просуванні деревини у будівництві, в інших відбувається зворотна реакція. В Україні, наприклад, є хороша традиція будівництва зі зрубу, однак значимість деревини суттєво зменшилась, поступившись більш «сучасним» матеріалам.

У рамках ініціатив, проведених протягом останніх років, слід зазначити:

- Зусилля на подолання нелегальних рубок і торгівлі: у листопаді 2010 року видано EU Timber Regulation і на додаток кілька Добровільних партнерських угод (Voluntary Partnership Agreements) було впроваджено в рамках Посилення правових засад у Лісовому господарстві, управлінні і торгівлі (Forest Law Enforcement, Governance and Trade – FLEGT) [5].

- Експортне мито на необроблену деревину з Росії (впроваджене ще 2007 р. і підвищене 2009 р.) суттєво вплинуло на розвиток зовнішньої торгівлі лісопродукцією у регіоні. Сьогодні рівень експортного мита становить 25%, але не менше 15 євро/м³ [1].

- Політика, що сприяє поширенню відновлювальної енергії, насамперед на основі біомаси, сприяє підвищенню попиту на деревину, а також посиленню конкуренції між покупцями за деревинні ресурси.

- Збалансований дизайн (зелене будівництво) було єдиним сектором будівельної галузі, який виявився стійким до рецесії. Наприклад, у США комерційне будівництво в рамках LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) розширилось, тоді як звичайне будівництво суттєво зменшилось [4].

- Політичні ініціативи, які сприяють збільшенню попиту на деревину, впроваджують у багатьох країнах регіону ОЕСР і насамперед у країнах ЄС.

Викладені зміни вплинули на обсяги та структуру експорту деревинної продукції з України. Як і в переважній більшості країн, криза негативно вплинула на обсяги експорту продукції з деревини 2008 р. та насамперед 2009 р. Зменшення 2008 р. ледь перевищило 3%, а 2009 р. обсяги експорту знизились аж на 17% (рис. 1).

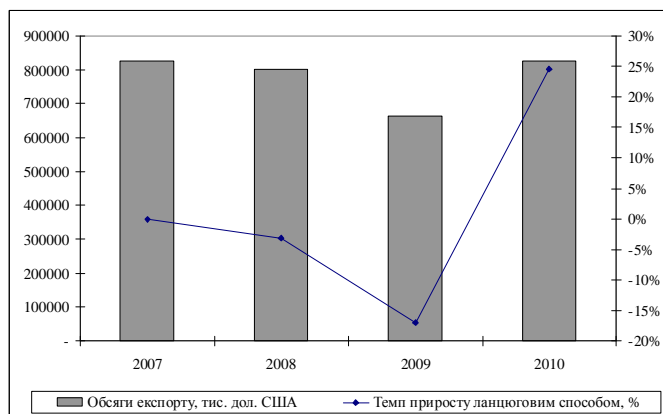

Рис. 1. Динаміка експорту продукції з деревини з України за 2007–2010 рр. (Побудовано автором на основі статистичних даних Держкомстату України [6]).

Ми можемо спостерігати 2010 р. вже зростання обсягів реалізації на зовнішніх ринках майже на чверть, порівняно з 2009 роком. При цьому було експортовано продукції на суму понад 828 млн дол. США, що на 712 тис. дол. США більше, ніж у докризовому 2007 році.

Динаміка першого півріччя 2011 року ілюструє пришвидшення темпів зростання обсягів експорту деревинної продукції з України. При цьому, якщо темпи росту збережуться на поточному рівні, то зростання обсягів експорту деревини і продукції з деревини 2011 р., порівняно з 2010 роком, відбудеться у понад 1,5 раза та перевищити рівень у 1,26 млрд дол. США (рис. 2).

За умови збереження такого ж співвідношення між обсягами продажу у I і II півріччях 2011 року, як це було 2010 року, обсяги експорту збільшаться на 38,5% і майже сягнуть рівня 1,15 млрд дол. США.

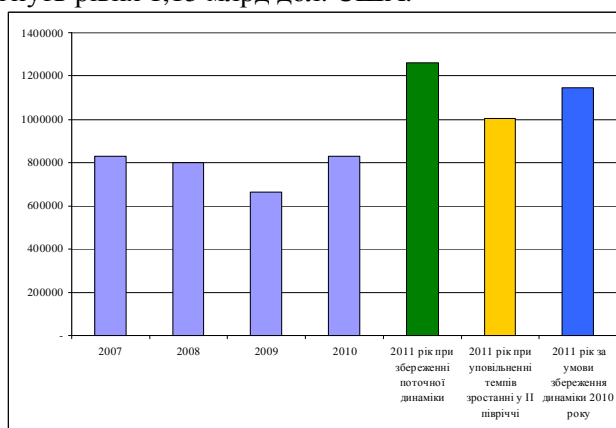

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту деревини та продукції з деревини з України упродовж 2007–2011 років, тис. дол. США

(Побудовано та розраховано автором на основі статистичних даних Держкомстату України [6]).

Наголосимо, що деревина та продукція з деревини були однією з небагатьох груп у товарній номенклатурі ЗЕД України, яка характеризувалась додатним сальдо зовнішньої торгівлі. При цьому обсяги експорту 2010 року перевищували обсяги імпорту у понад 2,4 раза, а за перше півріччя 2011 року – майже втричі (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники зовнішньої торгівлі деревиною та продукцією з деревини за 2007–2010 рр. та перше півріччя 2010–2011 рр.

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	I півр. 2010 р.	I півр. 2011 р.
Загальний обсяг експорту, млн дол. США	49296	66967	39696	51405	27336	38209
Загальний обсяг імпорту, млн дол. США	60618	85535	45433	60742	30789	44875
Обсяги експорту 44 групи, млн дол. США	827	801	665	828	456	631
Обсяги імпорту 44 групи, млн дол. США	375	546	281	342	167	211
Частка 44 групи у загальному експорті, %	1,68	1,20	1,68	1,61	1,67	1,65
Частка 44 групи у загальному імпорті, %	0,62	0,64	0,62	0,56	0,54	0,47
Сальдо ЗТ 44 групи, млн дол. США	453	255	384	487	289	420
Індекс стану балансу зовнішньої торгівлі 44 групи	2,21	1,47	2,36	2,42	2,73	2,99
Індекс стану балансу зовнішньої торгівлі України	0,8132	0,7829	0,8737	0,8463	0,8878	0,8515

Джерело: Побудовано та розраховано автором на основі статистичних даних Держкомстату України [6]

Також доцільно зазначити, що у першому півріччі 2010 року усі види продукції 44 групи, окрім ДВП, характеризувались додатним сальдо (табл. 2).

Таблиця 2

Індекс покриття за 2007–2010 рр. та I півріччя 2011 року

Вид продукції	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	I півр. 2011 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
ВСЬОГО	2,21	1,47	2,36	2,42	2,99
Деревина паливна	100	90,03	211,65	195,97	230,6
Вугілля деревне	52,81	41,74	60,63	44,91	71,57
Лісоматеріали необроблені	12,85	9,47	87,72	88,8	73,65
Лісоматеріали оброблені	83,64	36,15	63,35	62,22	54,00
Листи для облицювання	11,19	9,55	11,32	9,99	12,50

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Пилопродукція з деревини	3,24	1,635	1,68	1,84	1,93
Плити деревостружкові	0,9	0,45	0,89	0,99	1,24
Плити дерево-волокнисті	0,04	0,044	0,14	0,17	0,17
Фанера клеєна	2,16	1,56	3,53	2,76	2,27
Ящики, коробки пакувальні і тара з деревини	2,76	2,38	2,2	2,05	4,66
Вироби столярні та теслярські будівельні	0,3	0,35	0,65	0,68	1,04

Джерело: Сформовано та розраховано автором на основі статистичних даних Держкомстату України [6]

Зокрема, якщо до 2011 року Україна була нетто-імпортером таких виробів (і у I півріччі 2010 року також), як: плити деревостружкові, плити деревоволокнисті і вироби столярні та теслярські, то за результатами I півріччя 2011 року Україна імпортує більше, ніж експортує лише плити ДВП.

Щодо різних видів продукції з деревини простежується різна динаміка. Наприклад, обсяги продажу за кордон паливної деревини (4401 УКТ ЗЕД) та деревного вугілля (4402 УКТ ЗЕД) постійно зростали (навіть протягом 2008–2009 років). Це спричинено збільшенням попиту на відновлювані джерела енергії, передусім на ринках Європейських країн, та впровадженням різних ініціатив ЄС для стимулювання використання деревини як відновлювального джерела енергії. Збільшення обсягів експорту таких видів продукції зумовило до зростання їхньої частки у загальному обсязі експорту деревини та продукції з деревини. Зокрема, питома вага паливної деревини збільшилась із 3,8% 2007 року до 8% 2010 року, а частка деревного вугілля зросла із 2,4% 2007 року до 3,7% 2010 року. За результатами першого півріччя 2011 року суттєво збільшилась частка лісоматеріалів необроблених у загальному обсязі експорту 44 групи, а також деревостружкових плит.

Важливою для України групою деревинної продукції за досліджуваний період стали плити деревостружкові. Питома вага цієї групи збільшилась із 9,1% 2007 року до 10,8% у першому півріччі 2011.

Загалом обсяги експорту ДСП з України зменшилися 2008 року майже на 22% за вартістю та 30,5% за кількістю, що було спричинене кризовими явищами в меблевій промисловості на світових ринках, однак з 2009 року ми спостерігаємо зростання обсягів експорту на 3,5% за вартістю та майже на 42% за кількістю; з 2010 року позитивні тенденції продовжувались і обсяги експорту збільшились на понад 34% за вартістю та майже на 28% за кількістю. Ці дані засвідчують зростання зацікавленості в українській продукції на зовнішніх ринках.

Середні експортні ціни зросли 2008 року на 12,4% у доларовому еквіваленті та на 17,2% – у гривневому. Внаслідок девальвації гривні 2009 року середні експортні ціни зменшилися на 27%, що зробило українську плитну продукцію ще більш привабливою на зовнішніх ринках; з 2010 року ми спостерігаємо

зростання середніх експортних цін на 5,1% у доларовому еквіваленті та на 7% – у гривні (порівняно з 2009 роком).

Основними споживачами української ДСП були країни СНД, однак упродовж 2009–2010 років відбулася переорієнтація українських галузевих підприємств на ринки Європейських країн, що опосередковано свідчить про достатню якість та конкурентоспроможність української продукції. Наприклад, питома вага країн СНД у загальному обсязі експорту ДСП 2008 року становила 84,5% за кількістю та 87% за вартістю, однак 2010 року вона зменшилась до 56,4% за кількістю та 62% за вартістю (табл. 3).

Основними країнами-покупцями української ДСП 2008 року були: Білорусія (майже 30% надходжень від експорту), Росія (понад 27% надходжень), Казахстан (понад 8,7%), Молдова (майже 6,6%) та Угорщина (майже 6,1%). Ми спостерігаємо втрату 2009 року ринку Росії, питома вага якої у загальному обсязі надходжень від експорту ДСП зменшилась до 2,5%. Натомість збільшились поставки до Угорщини (21% надходжень від експорту ДСП) та Польщі (майже 20,8%).

Таблиця 3

Географічна структура експорту ДСП та середні експортні ціни в розрізі країн-партнерів за 2008–2010 рр.

Країна	Структура за кількістю, %				Структура за вартістю, %			
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	1 півр. 2011 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	1 півр. 2011 р.
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100
I. Країни СНД	84,45	42,11	56,37	61,91	86,96	48,85	61,78	65,48
Азербайджан	7,88	4,42	2,96	1,60	6,39	3,33	2,4	1,27
Білорусія	25,46	17,83	22	21,44	29,95	22,44	24,21	22,10
Казахстан	7,15	6,4	14,4	19,77	8,72	9,45	18,98	24,32
Киргизстан	0,63	0,56	1,49	2,56	0,73	0,92	1,61	2,41
Молдова	7,84	5,34	6,27	6,29	6,58	6,12	6,43	6,37
Росія	25,54	1,95	1,16	2,04	27,17	2,55	1,32	2,57
Таджикистан	0,73	0,57	1,59	1,51	0,54	0,36	0,94	0,89
Туркменістан	1,55	0,87	1,35	0,55	1,29	0,67	1,3	0,49
Узбекистан	5,93	3,85	4,98	6,15	4,37	2,79	4,51	5,08
II. Інші країни світу	15,55	57,89	43,63	38,09	13,04	51,15	38,22	34,52
Європа	15,27	56,87	42,9	37,52	12,87	50,46	37,66	34,09
Польща	5,34	24,73	27,57	24,66	4,7	20,79	23,76	20,97
Румунія	1,03	5,65	4,89	3,89	1,6	6,84	5,15	4,31
Словаччина	0,08	0,4	2,29	2,70	0,05	0,45	2,18	2,53

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Угорщина	8,26	24,78	5,49	0,88	6,08	21	4,1	0,91
Чехія	0	0,34	1,37	2,51	0	0,37	1,41	2,64
Азія	0,27	1,02	0,74	0,56	0,16	0,69	0,56	2,64

Джерело: Розраховано автором на основі статистичних даних Держкомстату України [6]

Знову відбулись зміни 2010 року – частка експорту до Польщі продовжувала збільшуватись і майже досягла 28% надходжень; питома вага експорту до Білорусії становила понад 24%; зросли поставки до Казахстану (майже 19% надходжень).

Висновки. В процесі дослідження було з'ясовано, що тенденції щодо охорони довкілля на зовнішніх ринках посилюються ініціативами за досягнення енергетичної безпеки. Деревині приділяють значно більшу роль, ніж десять років тому: її розглядають не лише як безпечний будівельний матеріал, а й як екологічно чистий відновлювальний енергетичний ресурс.

Українські лісові підприємства надалі експортують значні обсяги необроблених лісоматеріалів, що є негативним для країни не лише з економічної, а й екологічної точки зору.

Натомість українські виробники ДСП, які виготовляють продукцію зі значно більшою доданою вартістю, й досі шукають ринки збуту своєї продукції. Немає усталеності і в географічній структурі (як у випадку з лісоматеріалами), оскільки ДСП не була пріоритетною експортною продукцією для України. Однак з кожним роком ми спостерігаємо зростання важливості такого виду продукції. І навіть країни, що багато років були постачальниками ДСП в Україну, починають купувати її в українських виробників. З економічної точки зору, експорт плитної продукції є ефективним для країни, хоча водночас і доволі екологічно небезпечним через хімічні речовини, які використовують в процесі виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Правительство России утвердило на 2011 год ставки экспортных пошлин на круглый лес [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://primamedia.ru/news/economics/11.01.2011/143907/pravitelstvo-rossii-utverdilo-na-2011-god-stavki-eksportnih-poshlin-na-krugliy-l.html>.
2. Forest Europe Ministerial Conference Bulletin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iisd.ca/download/pdf/sd/ymbvol180num2e.pdf>.
3. Forest products annual market review 2010-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uncece.org/fileadmin/DAM/publications/timber/FPAMR_2010-2011_HQ.pdf.

4. Leadership in Energy and Environmental Design [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.usgbc.org/DisplayPage.aspx?CMSPageID=1988>.

5. The Forest Law Enforcement, Governance and Trade Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/environment/forests/flegt.htm>.

6. Державна служба статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Стаття надійшла до редколегії 25.02.2012

Прийнята до друку 05.04.2012

THE INFLUENCE OF THE INCREASE IN ENVIRONMENTAL CONCERNS AND ENERGY EFFICIENCY IN EUROPEAN UNION ON WOOD PRODUCTS EXPORT FROM UKRAINE: THREATS AND OPPORTUNITIES

Olena Maksymets

*National Forestry University of Ukraine,
Gen. Chuprynky St., 103, Lviv, Ukraine, 79057, tel. (032)237-88-57,
e-mail: alyona_maksymets@yahoo.com*

The basic changes on the European markets concerning environment preservation and achieving energy security are explored in the article. The volume and geography structure dynamics of wood products (with different value added) exports from Ukraine are estimated and analyzed. The opportunities and obstacles for the expansion of wood products exports for Ukrainian enterprises were identified.

Key words: wood products, exports, environmental conservation, energy security.

ВЛИЯНИЕ ИЗМЕНЕНИЙ В ОТНОШЕНИИ К СОХРАНЕНИЮ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СТРАНАХ ЕС НА ЭКСПОРТ ДРЕВЕСИНЫ ИЗ УКРАИНЫ: УГРОЗЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Елена Максимець

*Національний лесотехнічний університет України,
ул. Ген. Чупринки, 103, г. Львов, Україна, 79057, тел. (032)237-88-57,
e-mail: alyona_maksymets@yahoo.com*

Рассмотрены основные изменения, которые происходят на рынках Европейских стран, относительно сохранения окружающей среды и достижения энергетической безопасности. Оценена и проанализирована динамика объемов и географии экспорта продукции из древесины с Украины с разной добавленной

стоимостью. Выявлены возможности и препятствия для расширения экспорта продукции из древесины для украинских предприятий.

Ключевые слова: продукция из древесины, экспорт, сохранение окружающей среды, энергетическая безопасность.